

ALİ b. MEDİNİ

(علي بن المديني)

Ebü'l-Hasen Ali b. Abdillâh
b. Ca'fer b. Necîh es-Sa'dî
(ö. 234/848-49)**İlelül'l-hadis alanında
meşhur olan muhaddis.**

İbnü'l-Medîni diye de meşhurdur. 161'-de (777-78) Basra'da doğdu. İslâmî ilimleri Süfyan b. Uyeyne, Yahya b. Saîd, Hammâd b. Zeyd ve Abdürrezzâk gibi zamanın ünlü âlimlerinden tahsil etti. Başta ilelül'l-hadis olmak üzere hadis ilimlerinin tamamında ihtisas kazanaarak muhaddislerin içinde seçkin bir yer aldı. Hatta aralarında Süfyan b. Uyeyne'nin de bulunduğu bazı hocaları kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. Bağdat'a gittiğinde Yahya b. Maîn, Ahmed b. Hanbel ve Muayti gibi âlimlerin ihtilâf ettiği meselelerde son sözü hep o söylemiştir. İmam Buhârî *Şahîh*'ini önce onun tedkik ve tenkidine sunmuş, tasvibini aldıktan sonra okutmaya başlamıştır. *Emîrül'l-mü'minin fi'l-hadis** unvanına sahip olmuş, Buhârî, Ebû Hâtim, Ebû Dâvûd, Ebû Müslim el-Keccî, Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, Ebû'l-Kâsım el-Begavî gibi birçok meşhur muhaddise hocalık etmiştir.

İbnü'l-Medîni *mihne** olayında sekiz ay süreyle ayaklarından zincire vurulmuş olarak hapiste kalmıştır. Önceleri ısrarla aksini savunmasına rağmen daha sonra canını kurtarmak için Kur'an'ın mahlûk olduğu görüşünü kabul etmek zorunda kalmış ve bu husus onun ilim muhitlerinde itibar kaybetmesine sebep olmuştur. Nitekim başta Ahmed b. Hanbel olmak üzere bazı muhaddisler bu olaydan sonra kendisinden hadis rivayet etmemişlerdir. Zehebî her ne kadar *el-Müsned*'de onun hadislerinin yer aldığına dikkat çekerek Ahmed b. Hanbel'in kendisinden hadis rivayet etmediğine ihtimal vermek istemiyorsa da (bk. *A'lamü'n-nübelâ*, XI, 59), *el-Müsned*'deki hadislerin mihne olayından önceye ait olduğu, Ahmed b. Hanbel'in bu olaydan sonra rivayet zincirinde bir süre kendisine "bir adam" (recülün) diye adını zikretmeden yer verdiği, daha sonra da ondan hadis rivayet etmediği anlaşılmaktadır (bk. Ukaylî, III, 239). Mihne olayında çile ve zulmün en ağırına mâruz kalan Ahmed b. Hanbel'in, hangi sebeple olursa olsun bu konuda verilen taviz karşısında sert tepki göstermesini

tabii karşılamak gerekir. Ancak bu olayda İbnü'l-Medîni'yi mâzur görenler ve güvenilirliği konusunda en ufak bir tereddüt göstermeyenler çoğunluktadır. Nesâî, "O âdeta muhaddis olmak için yaratılmıştır" derken Buhârî *Şahîh*'ine 303 hadisini almak suretiyle ona olan güvenini göstermiştir. Mihne olayından sonra kendisinden hadis rivayet etmeyenler arasında yer aldığı anlaşılan (bk. Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, III, 138) Müslim *Şahîh*'inde, Ebû Dâvûd ve Nesâî ise sünenlerinde rivayetlerine yer vermiştir. Zehebî, İbnü'l-Medîni'yi "zayıf" kabul eden Ukaylî'yi çok ağır bir dille tenkit etmiştir. Lehide ve aleyhinde söylenenleri sıralayan Hatîb el-Bağdâdî ise, "Hiç kimsenin şahitliğine lüzum kalmadan güvenilirliği sabit olan büyüklerdendir" diyerek sözü edilen olayda ruhsat*ı tercih etmesinin ilmî şahsiyetine gölge düşüremeyeceğini belirtmiştir. Ayrıca, ölümüne yakın tarihlere kadar onun Kur'an'ın mahlûk olmadığı şeklindeki görüşünü çeşitli vesilelerle tekrarladığı da kaynaklarda zikredilmektedir (bk. *A'lamü'n-nübelâ*, XI, 58-59).

Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine ait tabakat müellifleri Ali b. Medîni'yi kendi mezheplerine mensup göstermeye çalışırlarsa da, diğer büyük muhaddisler gibi onu da herhangi bir mezhebe nisbet etmek mümkün görünmemektedir. Sâmerâ'da vefat etmiştir.

Eserleri. Kaynaklarda, birçoğunun sahasında ilk eser olduğu ifade edilerek 200 civarında kitabının bulunduğu kaydedilmekte ise de bunlardan günümüze kadar gelebilenleri şunlardır. 1. *İlelül'l-hadis ve ma'rifetü'r-ricâl*. M. Mustafa el-Azamî tarafından *el-İlel* adıyla Beyrut'ta (1972), Abdülmu'tî Emîn Kal'acı tarafından *İlelül'l-hadis ve ma'rifetü'r-ricâl* adıyla Halep'te (1400/1980) yayımlanan bu eserin tek yazma nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (III. Ahmed, nr. 624/24). Eser, İbnü'l-Medîni'ye ait üç ayrı ilel kitabının hulâsası mahiyetindedir. 2. *Tesmiyetü evlâdi'l-aşere ve gayrihim min aşhâbi Resûlillâh*. Yazma nüshası Zâhiriyye Kütüphanesi'ndedir (Mecmua, nr. 27/3). 3. *Ârâ'ü İbni'l-Medîni fi'ulemâ'il-Basra ellezîne vaşafeyhüm Yahyâ b. Ma'in bi'l-Kaderiyye*. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde (III. Ahmed, nr. 624/21) bir yazması bulunan eser, Zâhiriyye Kütüphanesi'nde (Mecmua, nr. 40/9) *Mesâ'il* adıyla yer almaktadır. Muhammed b. Osman b. Ebû Sey-

be'nin İbnü'l-Medîni'ye yönelttiği cerh ve ta'dil'e dair soruları, Muvaffak b. Abdullah b. Abdülkâdir Sü'âlâtü Muhammed b. Osmân b. Ebî Şeybe li-'Alî b. el-Medîni adıyla Riyad'da yayımlanmıştır (1984).

Abdülkâhir el-Bağdâdî İbnü'l-Medîni'nin cerh ve ta'dil imamlarından olduğunu ve bu konuda çok eser kaleme aldığını kaydettikten sonra ona ait on üç kitabın adını sıralar (bk. *Uşûlü'd-dîn*, s. 313). Bağdatlı İsmâil Paşa da ona nisbet ettiği yetmiş dört eserin ismini zikreder (bk. *İzâhu'l-meknûn*, I, 38-47). Hepsinin adı "ahbârü" kelimesiyle başlayan bu kitaplar hadis, siyer ve çeşitli şahısların biyografisi ile yer, şehir, ülke, bazı kabile ve aile tarihleri ve Abbâsî Devleti'nin tarihi hakkındadır. Adlarından anlaşıldığına göre kitapların çoğu sahalarında ilk defa kaleme alınmıştır.

İbnü'l-Medîni'nin bugün mevcut olmayan eserlerinin muhtevası, ikinci elden kaynaklar vasıtasıyla kısmen de olsa günümüze intikal etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 308; Ukaylî, *ed-Du'a-fâ'ü'l-kebir* (nşr. Abdülmu'tî Emîn Kal'acı), Beyrut 1404/1984, III, 235-240; *el-Cerh ve'ta'dil*, VI, 193-194; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, Beyrut 1398/1978, s. 322; Hâkim en-Nisâbü'rî, *Ma'rifetü 'ulûm'l-hadis* (nşr. Seyyid Muazzam Hüseyin), Haydarâbâd 1935 — Medine 1397/1977, s. 52, 107, 108, 110, 254; Bağdâdî, *Uşûlü'd-dîn*, s. 313; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, XI, 458-473; *Tabakâtü'l-Hanâbile*, I, 225-228; İbnü's-Salâh, *Ullümü'l-hadis*, Halep 1386/1966, s. 95; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, III, 138-141; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 428-429; a.mlf., *A'lamü'n-nübelâ*, XI, 41-60; Sübkî, *Tabakât*, II, 145-148; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, 174; VII, 349-357; IX, 54; *Keşfü'z-zunûn*, I, 76, 87, 382; *İzâhu'l-meknûn*, I, 38-47; Sezgin, *GAS*, I, 108.

M. Ali SÖNMEZ

ALİ b. MEYMÜN

(علي بن ميمون)

Ali b. Meymün b. Ebî Bekr
el-İdrîsî el-Mağribî
(ö. 917/1511)**Şâzeliyye tarikatına mensup
Kuzey Afrikalı
meşhur sûfi.**

854'te (1450) Kuzey Afrika'nın Gumâre bölgesinde doğdu. Aslen Berberî olmakla birlikte kaynaklarda Hasenî-şerîf bir aileden geldiği söylenmektedir. Nitekim menâkıbını yazan müridi Ulvân el-Hamevî onu *seyyid** ve *şerîf** olarak tanır.